

Geboortekrik handig hulpmiddel

‘Koe kan het meestal zelf’

Koeien kalven in de meeste gevallen vrij makkelijk zelf af. Mocht er wel sprake zijn van geboorteproblemen, dan is de geboortekrik – of liever: het verlosapparaat – een handig hulpmiddel. Daarvan zijn de veehouders die in Beilen de workshop koeien verlossen volgen, overtuigd.

De workshop rond het thema afkalven, georganiseerd door de DAP Beilen (DR), sluit precies aan op de actualiteit van eind november. De stichting Wakker Dier verspreidde toen een persbericht waarin werd aangekaart dat veehouders ‘massaal gebruikmaken van de verboden geboortekrik’. Dat zou leiden tot gebroken ribben en poten, uitscheuren van koeien en meer kalversterfte. Bijkomend probleem is dat kalveren slechts een ‘bijproduct zijn van de melkproductie’, volgens de organisatie. „De verkoopprijs van een nuchter mestkalf is slechts een paar tientjes. Dit lokt een waardeloze behandeling uit”, aldus Wakker Dier. Diverse regionale kranten namen het persbericht over en pakten uit met een artikel waarin de misstanden breed werden uitgemeten. Bij veel boeren schoot dit in het verkeerde keelgat. Tijdens de workshop

koeien verlossen blijkt dan ook dat het beeld dat Wakker Dier schetst, zeker geen juiste afspiegeling is van de praktijk. Dierenarts Aagje Kramer vraagt de zes deelnemende boeren in hoeveel gevallen de koeien vanzelf afkalven. Door de bank genomen moeten de veehouders bij drie op de twintig kalfkoeien (en vaarzen) enige vorm van assistentie verlenen, zeggen ze.

Stress vermijden

De meeste boeren werken met een apart afkalfhok met stro; ook zand en een dikke rubber mat worden genoemd. „Zand zien we steeds meer, daar hebben boeren goede ervaringen mee”, weet de dierenarts. Soms kalven koeien af tussen de droge koeien, of in de wei. Vaak zie je dan dat ze toch iets apart gaan liggen, zegt Kramer. „Een koe wil wel

graag rust, maar wil ook in het zicht van de koppel blijven.”

Koeien zijn immers kuddedieren. Afkalven in afzondering van de koppel geeft stress en het stresshormoon cortisol onderdrukt het immuunsysteem zodat een koe bijvoorbeeld vatbaarder wordt voor baarmoeder- en uierontstekingen, doceert ze. Een koe met stress neemt ook minder voer op. Vaarzen zijn stressgevoeliger dan oudere koeien. Verplaatsingen – van de koppel naar de droge koeien en van de droge koeien naar het afkalfhok – zijn ook stressfactoren. Bij elke nieuwe koe die in een groep komt, moet de rangorde weer worden bepaald. Kramers advies is dan ook om koeien die droog moeten, eens per week als groepje toe te voegen aan de groep droge koeien, en niet telkens die ene koe erbij te doen. De deelnemers vertellen dat ze de koeien in

Koeien kalven in de meeste gevallen probleemloos zelf af. Maar hoe lang mag een geboorte duren en wanneer besluit je dat je moet ingrijpen? Daarover praat dierenarts Aagje Kramer met de zes boeren die de workshop verloskunde bijwonen. Ook Kramers collega Bernd Hietberg (links vooraan) is even aangeschoven.

of meer bij de drogen doen zoals het uitkomt. Alleen Martin Benning, die in Dwingeloo een bedrijf heeft met 350 koeien, werkt volgens een vast protocol: „Elke donderdag doen wij klauwen bekappen en droogzetten.“ Ook overbezetting in de droogstandgroep leidt tot stress. „Droge koeien gedijen juist uitstekend bij onderbezetting aan het voerhek; dat stimuleert de voeropname.“ Stress vermijden en voeropname stimuleren is dus het devies voor levende kalfjes en fitte koeien. Een afkalfhok moet bij voorkeur in het zicht van de koppel zijn. Verder moet het hok ruim, schoon en comfortabel zijn. „En het is handig als je een koe met één persoon eenvoudig kunt vastzetten in het afkalfhok voor hulp of voor het uitmelken van de koe na het kalven“, aldus de dierenarts.

Geboorte

De meeste veehouders kunnen goed inschatten wanneer de geboorte zich aandient. De koe begint te uieren, de banden vallen weg, en als ze steeds gaat liggen en weer opstaat, dan weten ze wel hoe laat het is.

Kramer vertelt dat het afkalven te verdelen is in drie stadia: de ontsluiting (de potenblaas is te zien), de geboorte en de nageboorte.

Maar hoe lang mogen die verschillende stadia duren voordat je gaat ingrijpen? Dat varieert. Het eerste stadium kan een tot vier uur duren, vertelt ze. De geboorte – het uitdrijven van het kalf – duurt bij koeien ongeveer een tot twee uur. Vaarzen hebben vaak wat meer tijd nodig. Een vaars kan er twee tot drie uur over doen, volgens Kramer. „Toch ben ik juist bij vaarzen geneigd om wat eerder in te grijpen“, zegt Martin Benning. „Bij koeien vertrouw ik er makkelijker op dat het goed komt.“

Bertus Brinkhuis uit Zwiggelte (95 koeien) zegt dat de bevalling bij zware kalveren ook langer kan duren. „Dan voel ik even of alles goed ligt, de pootjes naar voren en de neus erop. Zo ja, dan komt het meestal best goed.“

„Acht van de tien koeien kalven helemaal zelfstandig af“, beaamt de dierenarts. Maar wanneer moet je wél ingrijpen? „Als er geen schot in zit, als er na vier uur nog niets is te zien en de koe onrustig is“, vindt Kramer.

En hoe grijp je in? „Schoon‘ is hier een heel belangrijk woord“, lacht Kramer. Veehouders moeten het liefst een schone opvoelhandschoen gebruiken, of anders handen en armen goed wassen. De achterkant van de koe moet ook worden schoongemaakt met water en zeep. „Denk erom, in de meeste mest zit coli, en de meeste baarmoederontstekingen zijn coligelerateerd“, waarschuwt ze.

Vervolgens ga je met een schone handschoen of hand en een dot glijmiddel naar binnen om te voelen wat eraan schort. Soms is het de ligging van het kalf, een te groot kalf (of een

te nauwe koe) en soms is het kalf dood of is er sprake van een slag in de baarmoeder. „Of je hebt gewoon chagrijnige koeien die niet willen gaan liggen; die raken zo in de stress dat ze niet meewerken en niet persen“, vertelt Bertus Brinkhuis uit ervaring.

Baarmoedermond

Bij een koe kan de baarmoedermond niet goed ontsloten zijn, schetst Kramer. Daar is weinig aan te doen en je moet er vooral niet zelf aan gaan rommelen en rekken, want de baarmoedermond is heel scheurgevoelig. De geboorteweg kunnen boeren wel zelf helpen oprekken. Normaal doet het kalf dat: met de kop op de voorpootjes vormt het een wig dat het geboortekanaal ontsluit. Als de koe niet wil doorpersen, kunnen boeren helpen door met hun twee (schone!) handen naar binnen te gaan en de armen als wig te gebruiken. „Dan voer je de druk wat op. Maar: alles met beleid“, zegt Kramer. „Lukt het niet, bel dan de veearts.“

‘Beilense Bertha’

Iets wat ook wel gebeurt – de DAP Beilen ziet het gemiddeld ruim een keer in de week – is een slag in de baarmoeder. Om dat aanschouwelijk te maken, heeft Aagje Kramer samen met Siert-Jan Boersema van Van Stad tot Wad Dierenartsen zelf een model van een koe geknutseld. Deze ‘Beilense Bertha’ heeft een houten geraamte, een echt bekken, een stukje pvc-pijp als schede en een opgevulde jute aardappelzak als baarmoeder-met-kalf. Zo is goed te zien hoe de baarmoeder met banden aan het bekken hangt. Door het woelen van het kalf kan de baarmoeder omslaan. „In 80 procent van de gevallen is die slag linksom“, weet Kramer. Gevolg: de banden knellen de bloedtoevoer naar de baarmoeder af en blokkeren de geboortegang. „Als je een koe rectaal opvoelt, voel je die plooiën, als een soort wokkel.“ Zaak is dan om te proberen bij het kalf te komen om kalf en baarmoeder weer een slag terug te draaien. „Als het niet lukt, niet blijven martelen, want je wil de baarmoedermond niet beschadigen. Als die wordt beschadigd, wordt de koe nooit meer drachtig“, geeft ze als verklaring. Het advies is dan om onder begeleiding van de dierenarts en met een paar man hulp de koe om te rollen, in de hoop dat de baarmoeder dan weer goed komt te zitten.

Achterstevoren

Een geboorte kan ook niet opschieten omdat een kalf niet goed ligt. Achterstevoren liggen komt het meest voor – en is vaak bij tweelingen het geval – maar je kunt ook een kalf hebben dat een pootje naar achteren heeft liggen,

of zelfs de achterpoot heel ver naar voren. De truc is dan om het kalf eerst weer wat terug te duwen naar de voorkant van de koe, zodat er ruimte komt in de baarmoeder om het kalf te draaien of het pootje erbij te trekken. Een enkele keer zit de kop van een kalf naar achteren geslagen. „Nou, als de kop niet meekomt, bel dan de veearts maar“, zegt Pieter Oosting, die in Beilen 100 koeien heeft. „Daar begin ik niet aan.“

Kramer gaat ook nog even in op het aanleggen van verlostouwtjes: dat moet ►

Copyright foto

bij voorkeur tussen de klauwtjes en de bijklauwtjes. Daar zit een gewricht, dus het pootje kan meebewegen. „Bind je de touwtjes hoger op de poot vast, dan zou je ze kunnen breken bij het trekken.“

Verlosapparaat

Dan belandt Kramer bij de gewraakte geboortekrik, „al spreken wij liever van een verlosapparaat.“ De ouderwetse, langwerpige krik is waardeloos, volgens de veearts. Die schiet makkelijk los en zet precies druk tegen de plek waar het niet moet: de bovenkant van het uier. Het moderne verlosapparaat is voorzien van beugels aan weerskanten die de druk mooi verdelen over de kont van de koe. Een belangrijke tip voor het gebruik: hou de krik niet continu op spanning, maar haal geregeld even de spanning er wat af. Duw eventueel het kalf weer ietsje terug. Dan krijgt zowel de koe als het kalf weer even wat lucht. Een kalf dat door het geboortekanaal wordt geperst, verzuurt helemaal. Iets ontspanning tussendoor zorgt ervoor dat kalveren meer zuurstof toegevoerd krijgen en fitter ter wereld kunnen komen. Even rustig aan, de koe op adem laten komen: dit is een tip die de veehouders graag mee naar huis nemen. Anko Benthem, die in Westerbork 100 koeien houdt: „Terwijl ik altijd dacht dat je de spanning er juist continu een beetje op moest houden.“

‘Hand extra’

„Bij een lastige verlossing is het altijd fijn als je met z’n tweeën bent“, vervolgt de dierenarts. „De een bedient het verlosapparaat terwijl de ander rustig het geboortekanaal oprekt.“

Juist dat met z’n tweeën zijn is op de bedrijven van vandaag niet altijd vanzelfsprekend. Bertus Brinkhuis is altijd alleen aan het werk op zijn bedrijf met 95 koeien in Zwiggelte, zegt hij. Peter Daatselaar, die 80 koeien houdt in Dwingeloo, vindt het verlosapparaat ook juist handig als hij in z’n eentje bezig is: „Ik zie het als een hand extra. En het voorkomt dat je zelf je schouderpijnen kapot trekt.“ „Je hebt even een hand vrij om een verlostouwtje aan te leggen“, beaamt ook Martin Benning.

Pieter Oosting noemt het vooral een voordeel dat je met een verlosapparaat niet met meer mensen aan een kalf staat te trekken. „Met de geboortekrik kan ik de kracht die ik zet, precies doseren. Van andere mensen kun je niet voelen hoe hard ze trekken. Ik denk dat er mét geboortekrik minder beschadigingen zijn dan zonder.“ Dat Wakker Dier zegt dat boeren een kalf er met de krik rücksichtslos uit trekken, is flauwekul, vindt Peter Daatselaar. „Dan trek je de koe ook kapot.“

Vacuümpomp

Anko Benthem uit Westerbork vult aan: „Je moet alles met beleid doen. Maar dat kun je honderd keer tegen Wakker Dier zeggen, ze luisteren toch niet.“ „Als je redeneert zoals Wakker Dier doet, zou je ook vacuümpompen op de kraamafdeling in het ziekenhuis moeten verbieden“, vindt Kramer. „Precies“, meent Martin Benning. „Als je ziet hoeveel vrouwen er in het ziekenhuis bevallen. Vergelijk dat eens met hoe weinig wij de veearts erbij halen. In de meeste gevallen gaat het vanzelf.“ Aagje Kramers collega Bernd Hietberg van de DAP Beilen zoekt het meteen

even na: slechts 2 procent van alle bevallingen van klanten van de DAP zijn moeilijke geboortes waar de dierenarts bij wordt geroepen. Hietberg: „Het is wel belangrijk om goed in de gaten te houden hoe lang een koe bezig is, op tijd te voelen of er bijzonderheden zijn en indien nodig op tijd hulp te vragen. Dat resulteert meestal in een levend kalf.“

O Man

De veehouders vinden ook unaniem dat er tegenwoordig veel minder vaak moeilijke geboortes of te zware kalveren zijn dan vroeger. De fokkerij houdt er nadrukkelijk rekening mee en zelf doen ze dat ook bij de paringen die ze maken. De geboortes op zich zijn het probleem niet, stellen de veehouders. „Moeilijke geboortes nemen juist af“, meent Bertus Brinkhuis. „Door het O Man-bloed worden er veel meer lichtere kalveren geboren.“ „Het enige wat bij mij af en toe problemen geeft, is het gebruik van een eigen stier die wat tegenvalt“, aldus Benning. Ook aan de voeding en het management in de droogstand wordt tegenwoordig veel meer aandacht besteed, volgens de boeren. „Het meeste kan de koe wel zelf“, zegt Peter Daatselaar. „Problemen ontstaan veel meer ná de geboorte, kalverdiarree bijvoorbeeld.“ Bertus Brinkhuis beaamt dat. Dat brengt het gesprek op het belang van voldoende biest zo snel mogelijk in het kalf krijgen. Dat, en het gezond opfokken van de kalveren. Daar maken de Drentse boeren zich veel drukker om dan om die enkele keer dat de veearts bij het afkalven moet komen. „Een kalf dat verkeerd ligt, daar heb je zelf geen invloed op. Wel op het management“, luidt de conclusie. ■

Copyright foto